

ارزیابی

محیط دانش آفرینی در مراکز پژوهشی حوزوی

رضا کریمی *

مقدمه

محیط‌های پژوهش مراکز پژوهشی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر گسترش پژوهش هستند. موفقیت مراکز پژوهشی را می‌توان به سه عامل: زیرساختی، کنش‌گران و منابع اطلاعاتی طبقه‌بندی کرد تا بتوان خلق دانش را در محیط پژوهش تسهیل کرد، در پژوهش حاضر مدل محیط دانش آفرینی یا ارزیابی محیط‌های خلق دانش در مراکز پژوهشی حوزوی، بر اساس نظریه خلق دانش ترپیل هلیکس و آی سیستم طراحی و آزمون شده است؛ از جمله متغیرهای این مدل برای ارزیابی محیط پژوهش می‌توان به هوش، مشارکت و خلاقیت اشاره کرد و برای توانمندی‌های پژوهشگران از متغیرهای مشارکت و یکپارچه‌سازی برای ارزیابی استفاده شده است.

مدیریت ایده‌ها برای تولید ایده‌های جدید از منابع پژوهشی، مهیا بودن شرایط برای مبادله ایده‌ها و دانش بین افراد و گروه‌ها از عدد سه بیشتر است. میانگین شاخص سطح ارزیابی توانمندی‌های پژوهشگران مراکز پژوهشی حوزوی «یکپارچه‌سازی و مشارکت»، از عدد سه بیشتر است. میانگین شاخص سطح ارزیابی ویژگی‌های شخصیتی، از عدد چهار بیشتر است. پژوهشگران معادل دکتری و پژوهشگران با بیش از ۲۵ سال سابقه کار دارای فعالیت پژوهشی بیشتر هستند.

با توجه به نتایج حاصله از این پژوهش، به این نتیجه می‌رسیم که در محیط‌های مراکز پژوهشی حوزوی برای تسهیل در خلق دانش به طور نسبی اقدامات مناسبی صورت گرفته است؛ اما مسئولان و دست‌اندرکاران می‌توانند با استفاده از نتایج ارزیابی خلق دانش در محیط مراکز پژوهشی حوزوی در برطرف کردن نقاط ضعف و بهبود نقاط قوت بکوشند.

● روش‌شناسی پژوهش

دانش منبع مهم در سازمان‌های دانش‌محور است، سازمانی که بتواند با استفاده از مدیریت دانش، آن را تبدیل به شایستگی‌های محوری نموده و در برنامه‌ریزی راهبردی خود لحاظ کند، در دانش پیشرو خواهد بود. مراکز پژوهشی؛ از جمله منابع اطلاعاتی جامعه محسوب شده که از آن‌ها انتظار می‌رود طیف وسیعی از فعالیت‌های پژوهشی را

این پژوهش پیمایشی و از نوع توصیفی است. جامعه آماری پژوهش، پژوهشگران و اعضای هیئت علمی مراکز پژوهشی حوزوی می‌باشد که از میان آن‌ها ۳۳۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که از نظر پژوهشگران و اعضای هیئت علمی مراکز پژوهشی حوزوی، متغیرهای زیرساخت هوش، کنش‌گران هوش، اطلاعات هوش، زیرساخت خلاقیت، کنش‌گران خلاقیت، اطلاعات خلاقیت، توانمندی‌های پژوهشگران و اعضای هیئت علمی و ویژگی‌های شخصیتی در وضعیت مناسبی قرار دارند؛ اما زیرساخت مشارکت، کنش‌گران مشارکت و اطلاعات مشارکت دچار ضعف هستند و نیاز به تقویت دارند. میانگین شاخص سطح ارزیابی محیط پژوهش از نظر زیرساخت، کنش‌گر و اطلاعات در هوش، به غیر از متغیر مشاهده‌شده «منابع دانشی: الکترونیکی خارجی» از عدد سه بیشتر است. میانگین شاخص سطح ارزیابی محیط پژوهش از نظر زیرساخت، کنش‌گر و اطلاعات در هوش، به غیر از متغیر مشاهده‌شده «امکان تعامل علمی با دیگر همکاران گروه و مدیران گروه‌ها» از عدد سه کمتر است. میانگین شاخص سطح ارزیابی محیط پژوهش از نظر زیرساخت، کنش‌گر و اطلاعات در هوش، به غیر از متغیرهای مشاهده‌شده «رضایت‌بخش بودن از تجهیزات و سرمایه‌های لازم برای انجام پژوهش‌های میدانی»، رضایت‌بخش بودن از سامانه‌های

مکانی است که در آن، افراد و گروه‌های کاری، گروه‌های پروژه‌ای، نشست‌های غیررسمی و موقت برگزار می‌کنند و این مکان‌ها در ساختار سازمانی، نقش حیاتی در تولید دانش دارند. به عبارتی دیگر اگر دانش از این فضای مشترک جدا شود به صورت اطلاعات درمی‌آید که می‌تواند مستقل از آن مکان انتقال یابد.^۳

از سوی دیگر شناخت زمینه‌های شکل‌گیری توانمندی‌ها و ویژگی‌های شخصیتی پژوهشگران و اعضای هیئت علمی می‌تواند زمینه موفقیت آنان را فراهم کند؛ زیرا توانمندی‌های رضایت‌بخش می‌تواند باعث بهبود عملکرد پژوهشی پژوهشگران شود.^۴

در مدل تریپل هلیکس که برای توصیف و تبیین تعاملات ارکان سه‌گانه (دولت، صنعت و دانشگاه) در فرایند نوآوری و گسترش ایجاد شده است؛ برای مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی دو نقش مهم در نظر گرفته‌اند؛ نخست آن‌که، منظور از سرمایه دانشی، همان دانشی است که خلق می‌شود و برای پیشرفت علمی به اشتراک گذاشته می‌شود؛ دوم، وابستگی متقابل مرکز تحقیقاتی کارآفرینی با

مراکز پژوهشی؛ از جمله منابع اطلاعاتی جامعه محسوب شده که از آن‌ها انتظار می‌رود طیف وسیعی از فعالیت‌های پژوهشی را در قالب تولید دانش در سطوح بنیادی، گسترشی و کاربردی در قالب انواع منابع اطلاعاتی به انجام رسانند. بخش اعظم پژوهش‌های علمی مورد نیاز جامعه علمی و اجرایی توسط این مراکز به اجرا درآمده و نتایج ارائه شده از سوی آنان، مبنای تصمیم‌گیری، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی سازمان‌ها و مراکز علمی و اجرایی جامعه محسوب می‌شود.

در قالب تولید دانش در سطوح بنیادی، گسترشی و کاربردی در قالب انواع منابع اطلاعاتی به انجام رسانند. بخش اعظم پژوهش‌های علمی مورد نیاز جامعه علمی و اجرایی توسط این مراکز به اجرا درآمده و نتایج ارائه شده از سوی آنان، مبنای تصمیم‌گیری، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی سازمان‌ها و مراکز علمی و اجرایی جامعه محسوب می‌شود.^۱

مراکز پژوهشی حوزوی نیز که اکنون نقش عمده‌ای در رشد جنبه‌های نظری و عملی نظریه‌های اسلامی دارند؛ به عنوان سازمان‌هایی پویا و فعال از این امر مستثنا نیستند؛ به‌ویژه در مسیر رشد و تداوم حیات خود لازم است در ابعاد مختلف؛ از جمله خلق دانش فعالیت‌های استوار داشته باشند.

محیط‌های پژوهش مراکز پژوهشی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر گسترش پژوهش هستند. محیط دانش‌آفرینی یا فضای مشترک برای تبدیل دانش «یا» BA، شامل فضای فیزیکی، فضای مجازی (خدمات شبکه‌های کامپیوتری) و فضای ذهنی (تجربیات، ایده‌ها و هیجانات) است؛^۲ علاوه بر این، محیط دانش‌آفرین،

صنعت و دولت می‌باشد.^۵ این مدل عموماً سازمانی است و در طرف مقابل نوعی دیگر از مدل تریپل هلیکس برای خلق انفرادی دانش ایجاد شده است. مدلی که از سه چرخه هرمنوتیک، مذاکرات علمی و چرخه آزمایش تشکیل شده است.

چرخه نخست، هرمنوتیک است که به جمع‌آوری اطلاعات علمی از متون علمی، اینترنت و دیگر منابع و انعکاس در منابع علمی و تفسیر آن‌ها می‌پردازد و می‌توان با عناوین روشنگری، تحلیل، غوطه‌وری و انعکاس مشخص کرد. چرخه هرمنوتیک با مؤلفه روشنگری (داشتن ایده تحقیقاتی که از کجا و چگونه می‌توان منابع تحقیقاتی مرتبط را پیدا کرد) آغاز می‌شود؛ سپس با تحلیل منطقی بر روی منابع علمی ادامه می‌یابد. مرحله بعدی در چرخه هرمنوتیک غوطه‌وری است، که زمان لازم برای جذب نتایج تحلیل بر ادراکات عقلانی فردی در موضوع مورد مطالعه است و آخرین حلقه این چرخه انعکاس است، که نشان‌دهنده آماده‌سازی ادراکات مستدل برای خلق ایده جدید است، بر اساس دانش به دست آمده از این مرحله، پژوهشگر ایده‌های جدیدی را خلق می‌کند که این ایده‌های اولیه در ابتدا ذهنی هستند و تعداد آن‌ها بستگی به میزان دانش و خلاقیت پژوهشگر دارد؛ بنابراین چرخه هرمنوتیک در میان چرخه‌های خلق دانش؛ به‌ویژه مراکز تحقیقاتی از بیشترین اهمیت برخوردار است.

چرخه دوم، مذاکرات علمی است (آنچه در گروه‌های علمی به هر شکلی رخ می‌دهد) که تحت عناوین روشنگری، مذاکره، غوطه‌وری و انتخاب شناخته می‌شوند. بعد از منتج شدن ایده از مراحل قبل، محقق ممکن است بخواهد آن را با افراد یا گروه‌های دیگر در میان بگذارد و از میان نظرهای مختلف دست به انتخاب بزند و از خرد گروهی به خرد فردی برسد، که اشتراک این ایده‌ها با همکاران و ابراز آن‌ها برای بهره‌گیری از نقد و تحلیل آن‌ها و نیز توجه به نقطه‌نظرات دیگران که همه این موارد در مرحله اشتراک دانش رخ می‌دهد. پاسخ آگاهانه به انتقادهای با مد نظر قراردادن عقاید به‌دست‌آمده از طریق ارتباط با همکاران می‌تواند به اصلاح یا بهبود ایده اولیه منجر شود. این مراحل باید به عنوان یک چرخه تکرار شونده محسوب شوند، که پس از چند بار تکرار بینش کاملی شکل می‌گیرد. در رشته‌های علوم اجتماعی و علوم نرم، بخشی اساسی از اعتبارسنجی ایده‌ها در این مرحله شکل می‌گیرد.

چرخه سوم، تجربه است (آزمایش ایده‌ها و فرضیات پژوهش در تحقیقات) که با نام‌های روشنگری، تجربه، تفسیر و انتخاب نام‌گذاری شده‌اند. در محیط‌های پژوهش‌های علوم انسانی و علوم اجتماعی با استفاده از ابزارهایی مانند پرسش‌نامه می‌تواند مبانی نظری را آزمایش کرد.

● سوالات پژوهش

در راستای رسیدن به اهداف پژوهش،

پرسش‌های زیر تدوین شده است:

۱. وضعیت محیط پژوهش مراکز حوزوی از نظر زیرساخت، کنش‌گر، اطلاعات در خلاقیت، مداخله و هوش، بر اساس دیدگاه پژوهشگران چگونه است؟

۲. توانمندی‌های اعضای هیئت علمی و پژوهشگران مراکز پژوهشی حوزوی، بر اساس ارزیابی پژوهشگران چگونه است؟
۳. وضعیت ویژگی‌های شخصیتی پژوهشگران مراکز حوزوی در تعامل با محیط پژوهش، بر اساس ارزیابی پژوهشگران چگونه است؟

۴. کدام‌یک از ویژگی‌های جمعیت‌شناختی با عملکرد پژوهشی در میان پژوهشگران مراکز پژوهشی حوزوی رابطه داشته است؟

● تعاریف عملیاتی

مرکز پژوهشی حوزوی: منظور از مرکز پژوهشی در این تحقیق مرکزی است که دارای شورای پژوهشی، حداقل دو گروه و حداقل دارای ۵۰ پژوهشگر باشد. این مراکز در سطح کشور پراکنده هستند و توسط معاونت پژوهشی حوزه در کتابی با عنوان «شناسه: معرفی مراکز پژوهشی حوزه علمیه قم» تألیف معاونت پژوهش حوزه‌های علمیه به عنوان مراکز حوزوی شناسایی شده‌اند.^۶

محیط پژوهشی مراکز حوزوی: منظور ارزیابی پژوهشگران و اعضای هیئت علمی مراکز اسلامی، بر اساس سه عامل زیرساخت، کنش‌گر، اطلاعات در سه مؤلفه آی سیستم (خلاقیت، مشارکت و هوش) به صورت

پرسش‌نامه^۷ خواهد بود.

توانمندی‌های اعضای هیئت علمی و پژوهشگران: منظور ارزیابی پژوهشگران و اعضای هیئت علمی مراکز حوزوی، بر اساس یکپارچه‌سازی و مشارکت در دو نظریه خلق دانش دانشگاهی و آی سیستم به صورت پرسش‌نامه^۸ خواهد بود.

ویژگی‌های شخصیتی در تعامل با محیط پژوهش: منظور ارزیابی پژوهشگران و اعضای هیئت علمی مراکز حوزوی، بر اساس مدلی که ناکاموری با پنج عامل شخصیت گلدبرگ؛ یعنی فعالیت، همدلی، ایستادگی، استقلال، توانایی تحلیلی ساخته، به صورت پرسش‌نامه^۹ خواهد بود.

عملکرد پژوهشی: ارزیابی عملکرد مراکز پژوهشی حوزوی، بر اساس فعالیت‌های پژوهشی پژوهشگران سطح چهار دستورالعمل شورای مرکز امور نخبگان و استعدادهای برتر حوزه‌های علمیه. که یکی از شاخص‌های اعتباربخشی معاونت پژوهش حوزه است. صورت خواهد گرفت. این دستورالعمل فعالیت‌های پژوهشی پژوهشگران را در قسمت تولیدات علمی به پنج شاخص کتاب، مقاله، ارائه کرسی، طرح پژوهشی و کسب جوایز در جشنواره حلی و دبیرخانه کتاب سال حوزه تقسیم‌بندی کرده است. برای این پنج شاخص روی هم‌رفته ۲۴ عنوان فعالیت علمی در نظر گرفته شده است.^{۱۰} میزان عملکرد پژوهشی هر یک از پژوهشگران، از طریق محاسبه مجموع امتیازاتی که از هر

حوزه هستند.

ابزار اصلی گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه‌ای بوده است، که به ترتیب سی متغیر مشاهده‌شده برای محیط پژوهش، هفت متغیر مشاهده‌شده برای توانمندی‌های پژوهشگران و اعضای هیئت علمی و پنج متغیر مشاهده‌شده برای ویژگی‌های شخصیتی دارا می‌باشد.

در تحقیق حاضر قابلیت اعتماد (پایایی) سؤالات محیط پژوهشی ۰/۹۶، قابلیت اعتماد (پایایی) توانمندی‌های پژوهشگران و اعضای هیئت علمی ۰/۸۷ و قابلیت اعتماد (پایایی) ویژگی‌های شخصیتهای ۰/۸۰ به دست آمد، که ضرایب مناسب و قابل قبولی هستند. ارزیابی عملکرد واحدهای پژوهشی حوزوی، بر اساس فعالیت‌های پژوهشی پژوهشگران سطح چهار دستورالعمل شورای مرکز امور نخبگان و استعدادهای برتر حوزه‌های علمیه^{۱۱} نمره‌دهی شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و ارائه یافته‌ها

● ۱. وضعیت محیط پژوهش مراکز پژوهشی حوزوی از نظر زیرساخت، کنش‌گر، اطلاعات در خلاقیت، مشارکت و هوش، بر اساس دیدگاه پژوهشگران چگونه است؟
الف) وضعیت محیط پژوهشی از نظر زیرساخت، کنش‌گر، اطلاعات در هوش
با توجه به بخش اول، پرسش نخست پژوهش و آزمون صورت گرفته در خصوص آن‌ها، نتایج حاصل از آزمون در ارتباط با

یک از شاخص‌ها به دست می‌آید محاسبه می‌شود.

● جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش، پژوهشگران و اعضای هیئت علمی مراکز پژوهشی حوزوی است؛ از میان ۱۲۶ مرکز پژوهشی که در کتاب «شناسه: معرفی مراکز پژوهشی حوزه علمیه قم تألیف معاونت پژوهش حوزه‌های علمیه» معرفی شده‌اند، سازمان‌هایی که دارای شورای پژوهشی و حداقل دو گروه و پنجاه پژوهشگر بودند؛ برای نمونه آماری انتخاب شدند، که در کل نوزده مرکز پژوهشی بود، بر اساس فرمول کوکران، از بین ۲۳۲۸ پژوهشگر موجود در این نوزده مرکز ۳۳۰ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

نتایج بررسی وضعیت جمعیت‌شناختی اعضای نمونه نشان داد که از بین ۲۸۵ پاسخ‌گو، (نرخ پاسخ‌گویی ۸۶/۴٪)، ۹۶/۵٪ مرد و ۳/۵٪ زن هستند. بیشتر پاسخ‌گویان ۷۱/۹٪ به گروه سنی سی تا پنجاه سال تعلق دارند. ۸۴/۲٪ پاسخ‌گویان دارای سطح سه و چهار (معادل کارشناسی ارشد و دکتری) هستند. شغل ۳۳/۷٪ پاسخ‌گویان هیئت علمی آموزشی و پژوهشی و ۶۶/۳٪ پژوهشگر است. ۶۰٪ پاسخ‌گویان دارای کتاب، ۸۹/۱٪ پاسخ‌گویان دارای مقاله، ۲۰/۴٪ پاسخ‌گویان دارای کرسی نظریه‌پردازی، ۶۱/۴٪ پاسخ‌گویان دارای طرح پژوهشی، ۶/۷٪ از آثار پاسخ‌گویان برگزیده در جشنواره علامه حلی و ۱۱/۲٪ آثار پاسخ‌گویان برگزیده دبیرخانه کتاب سال

متغیرهای مشاهده شده، می‌توان دریافت، که میانگین شاخص سطح رضایت از مراکز پژوهشی حوزوی در ارتباط با متغیرهای مشاهده شده محیط پژوهش از نظر زیرساخت، کنش‌گر و اطلاعات در هوش، اختلاف معناداری با عدد ۳ دارند، در ادامه با مراجعه به ستون میانگین و در نظر گرفتن علامت آن‌ها درمی‌یابیم، که میانگین شاخص سطح ارزیابی محیط پژوهش از نظر زیرساخت، کنش‌گر و اطلاعات در هوش، به غیر از متغیر مشاهده شده «امکان تعامل علمی با دیگر همکاران گروه و مدیران گروه‌ها» از عدد ۳ کمتر است؛ از سوی دیگر، برای سه زیر عامل مشارکت (زیرساخت، اطلاعات و کنش‌گران)، ۳۰/۹٪ به عنوان جمع گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی به دست آمد؛ هم‌چنین به عدد ۳/۴٪ به عنوان میانگین برای این سه زیر عامل دست یافتیم؛ از سوی دیگر ۲۰٪ جمع گزینه‌های کم و خیلی کم اختصاص یافته است؛ بنابراین می‌توان گفت نسبت سطح رضایت از عامل مشارکت در محیط پژوهش به رضایت ۱/۰۷٪ از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی در مراکز پژوهشی حوزوی است.

ب) وضعیت محیط پژوهشی از نظر زیرساخت، کنش‌گر، اطلاعات در مشارکت

با توجه به بخش دوم، پرسش نخست پژوهش و آزمون صورت گرفته در خصوص آن‌ها، نتایج حاصل از آزمون در ارتباط با متغیرهای مشاهده شده، می‌توان دریافت،

که میانگین شاخص سطح رضایت از مراکز پژوهشی حوزوی در ارتباط با متغیرهای مشاهده شده محیط پژوهش از نظر زیرساخت، کنش‌گر و اطلاعات در مشارکت، اختلاف معناداری با عدد ۳ دارند، در ادامه با مراجعه به ستون میانگین و در نظر گرفتن علامت آن‌ها درمی‌یابیم، که میانگین شاخص سطح ارزیابی محیط پژوهش از نظر زیرساخت، کنش‌گر و اطلاعات در هوش، به غیر از متغیر مشاهده شده «امکان تعامل علمی با دیگر همکاران گروه و مدیران گروه‌ها» از عدد ۳ کمتر است؛ از سوی دیگر، برای سه زیر عامل مشارکت (زیرساخت، اطلاعات و کنش‌گران)، ۳۰/۹٪ به عنوان جمع گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی به دست آمد؛ هم‌چنین به عدد ۲/۹۳٪ به عنوان میانگین برای این سه زیر عامل دست یافتیم؛ از سوی دیگر، ۳۳/۳٪ جمع گزینه‌های کم و خیلی کم اختصاص یافته است؛ بنابراین می‌توان گفت نسبت سطح نارضایتی از عامل مشارکت در محیط پژوهش به رضایت ۱/۰۷٪ از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی در مراکز پژوهشی حوزوی است.

ج) وضعیت محیط پژوهشی از نظر زیرساخت، کنش‌گر، اطلاعات در خلاقیت

با توجه به بخش سوم، پرسش نخست پژوهش و آزمون صورت گرفته در خصوص آن‌ها، نتایج حاصل از آزمون در ارتباط با متغیرهای مشاهده شده می‌توان دریافت،

اساس ارزیابی پژوهشگران

با توجه به پرسش دوم پژوهش و آزمون صورت گرفته در خصوص آن‌ها، نتایج حاصل از آزمون در ارتباط با متغیرهای مشاهده شده می‌توان چنین دریافت که میانگین شاخص سطح رضایت از مراکز پژوهشی حوزوی در ارتباط با متغیرهای مشاهده شده توانمندی‌های پژوهشگران مراکز پژوهشی حوزوی، اختلاف معناداری با عدد ۳ دارند، در ادامه با مراجعه به ستون میانگین و در نظر گرفتن علامت آن‌ها درمی‌یابیم که میانگین شاخص سطح ارزیابی توانمندی‌های پژوهشگران مراکز پژوهشی حوزوی، از عدد ۳ بیشتر است؛ از سوی دیگر، به عنوان نتیجه‌گیری از مجموع این دو زیر عامل (یکپارچه‌سازی و مشارکت)، ۶۳٪ عنوان جمع گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد برای وضعیت توانمندی‌های پژوهشگران مراکز پژوهشی حوزوی (مشارکت، یکپارچه‌سازی) از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی به دست آمد؛ هم‌چنین به عدد ۳/۷٪ به عنوان میانگین برای این دو زیر عامل دست یافتیم؛ از سوی دیگر، ۶/۷٪ جمع گزینه‌های کم و خیلی کم اختصاص یافته است؛ بنابراین می‌توان گفت نسبت سطح رضایت از توانمندی‌های پژوهشگران مراکز پژوهشی حوزوی به نارضایتی ۹/۴٪ از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی در مراکز پژوهشی حوزوی است.

۳. وضعیت ویژگی‌های شخصیتی پژوهشگران

که میانگین شاخص سطح رضایت از مراکز پژوهشی حوزوی در ارتباط با متغیرهای مشاهده شده محیط پژوهش از نظر زیرساخت، کنش‌گر و اطلاعات در خلاقیت، اختلاف معناداری با عدد ۳ دارند. در ادامه با مراجعه به ستون میانگین و در نظر گرفتن علامت آن‌ها درمی‌یابیم، که میانگین شاخص سطح ارزیابی محیط پژوهش از نظر زیرساخت، کنش‌گر و اطلاعات در هوش، به غیر از متغیرهای مشاهده شده «رضایت‌بخش بودن از تجهیزات و سرمایه‌های لازم برای انجام پژوهش‌های میدانی»، رضایت‌بخش بودن از سامانه‌های مدیریت ایده‌ها برای تولید ایده‌های جدید از منابع پژوهشی، مهیا بودن شرایط برای مبادله ایده‌ها و دانش بین افراد و گروه‌ها از عدد ۳ بیشتر است؛ از سوی دیگر، برای سه زیر عامل خلاقیت (زیرساخت، اطلاعات و کنش‌گران)، ۳۶/۹٪ به عنوان جمع گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی به دست آمد؛ هم‌چنین به عدد ۳/۱٪ به عنوان میانگین برای این سه زیر عامل دست یافتیم؛ از سوی دیگر، ۲۸/۱٪ به جمع گزینه‌های کم و خیلی کم اختصاص یافته است؛ بنابراین می‌توان گفت نسبت سطح رضایت از عامل خلاقیت در محیط پژوهش به نارضایتی ۱/۳۱٪ از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی در مراکز پژوهشی حوزوی است.

۲. وضعیت توانمندی‌های پژوهشگران مراکز پژوهشی حوزوی (مشارکت، یکپارچه‌سازی)، بر

مراکز پژوهشی حوزوی در تعامل با محیط پژوهش، بر اساس ارزیابی پژوهشگران چگونه است.

با توجه به پرسش سوم، پژوهش و آزمون صورت گرفته در خصوص آن‌ها، نتایج حاصل از آزمون در ارتباط با متغیرهای مشاهده شده می‌توان دریافت، که میانگین شاخص سطح رضایت از مراکز پژوهشی حوزوی در ارتباط با متغیرهای مشاهده شده ویژگی‌های شخصیتی، اختلاف معناداری با عدد ۳ دارند، در ادامه با مراجعه به ستون میانگین و در نظر گرفتن علامت آن‌ها درمی‌یابیم که میانگین شاخص سطح ارزیابی ویژگی‌های شخصیتی، عدد $4/2$ است؛ از سوی دیگر، در مجموع $83/6$ ٪ از جمع گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد برای وضعیت ویژگی‌های شخصیتی پژوهشگران مراکز حوزوی در تعامل با محیط پژوهش از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی به دست آمد؛ از سوی دیگر، $1/6$ ٪ جمع گزینه‌های کم و خیلی کم برای وضعیت ویژگی‌های شخصیتی پژوهشگران مراکز حوزوی در تعامل با محیط پژوهش اختصاص یافته است؛ بنابراین می‌توان گفت نسبت سطح رضایت از ویژگی‌های شخصیتی در محیط پژوهش به نارضایتی $52/2$ ٪ از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی در مراکز پژوهشی حوزوی است؛ در نتیجه می‌توان گفت که سطح ارزیابی عامل توانمندی‌های پژوهشگران در مراکز پژوهشی حوزوی در وضعیت مناسبی است.

● ارزیابی نتایج مربوط به وضعیت محیط پژوهش مراکز پژوهشی حوزوی از نظر زیرساخت، کنش‌گر، اطلاعات در خلاقیت، مشارکت و هوش

الف) وضعیت محیط پژوهشی از نظر زیرساخت، کنش‌گر، اطلاعات در هوش

۱. نتایج وضعیت محیط پژوهشی از نظر زیرساخت در هوش: مراکز پژوهشی حوزوی در این عامل و متغیرهای مشاهده شده آن غیر از متغیر مشاهده شده «منابع دانشی الکترونیکی خارجی» از وضعیت مناسبی برخوردار هستند؛ به طوری که موافقان نسبت به مخالفان از برتری $2/3$ ٪ برخوردار هستند. بر اساس گزارش‌های داخلی معاونت پژوهشی حوزه در سال ۱۳۹۵ برای ۱۷۵ کتاب‌خانه مراکز پژوهشی حوزوی حدوداً شش میلیون کتاب چاپی، ۳۴ هزار منبع دیجیتال و ۲۲۲ هزار منبع غیر کتابی وجود دارد. «منابع دانشی الکترونیکی داخلی» نیز با توجه به پایگاه نورمگز و دیگر پایگاه‌های داخلی نمره خوبی کسب کرده است؛ اما نمره پایین متغیر مشاهده شده «منابع دانشی الکترونیکی خارجی» با $61/4$ ٪ نارضایتی پژوهشگران؛ چه بسا می‌تواند شامل مواردی همچون در دسترس نبودن این پایگاه‌ها برای پژوهشگران و اعضای هیئت علمی، آشنا نبودن با پایگاه‌های خارجی، آشنا نبودن با زبان‌های لاتین و انس نگرفتن با پایگاه‌های خارجی.

همکاران پژوهشی با هم‌دیگر، احترام به شخصیت پژوهشگران از سوی مسئولان مراکز پژوهشی و ایجاد انگیزه و مسئولیت‌پذیری در پژوهشگران برشمرد؛ اما متغیر مشاهده‌شده «داشتن چشم‌انداز و راهبرد مشخص برای آینده پژوهش» با ۴۸/۴٪ نارضایتی پژوهشگران در مقابل ۱۳/۳٪ رضایت پژوهشگران، در بین متغیرهای مشاهده‌شده کنش‌گران هوش پایین‌ترین نمره را به دست آورده است. محقق طی جست‌وجویی که در وبسایت‌های مراکز پژوهشی داشت، دریافت که همگی این مراکز دارای چشم‌انداز پژوهشی هستند؛ اما به نظر می‌رسد خود این پژوهشگران از وجود این چشم‌اندازها اطلاع کافی ندارند.

۳. نتایج وضعیت محیط پژوهشی از نظر اطلاعات در هوش: مراکز پژوهشی حوزوی در این عامل و متغیرهای مشاهده‌شده آن از وضعیت مناسبی برخوردار هستند؛ از سوی دیگر، نسبت نارضایتی از اطلاعات هوش ۲۰٪ است؛ بنابراین موافقان نسبت به مخالفان از برتری ۲/۳۷٪ برخوردار هستند. با توجه به این برتری به نظر می‌رسد مسئولان و متصدیان مراکز پژوهشی حوزوی تا حدودی توانسته باشند رضایت پژوهشگران را جلب کنند؛ از جمله دلایل این امر می‌توان

در پایان می‌توان اشاره کرد، کمتر در میان آثار غربی یا عربی می‌توان رویکرد شیعی به مسائل اسلامی را شاهد بود، در این آثار عمدتاً از زاویه خاورشناسان یا اهل سنت به مسائل نگاه کرده‌اند که متفاوت با رویکردهای دینی شیعه است. تجربه نشان داده است که رویکرد غالب اسلامی در متون خارجی معمولاً با رویکرد اجتهادی اسلامی شیعی سازگاری ندارد؛ به بیان دیگر برخی از پژوهشگران ایرانی مطالعات اسلامی عقیده دارند که به دلیل غلبه مذهب تشیع در ایران از یکسو و غلبه مذهب تسنن در مطالعات غربی از

سوی دیگر، پژوهشگران اسلامی در کشور ما که خود مرجع تولید این مباحث می‌باشند، نیازی به آثار غربیان ندارند. ۲. نتایج وضعیت محیط پژوهشی از نظر کنش‌گران در هوش: مراکز پژوهشی حوزوی در این عامل و متغیرهای مشاهده‌شده آن غیر از متغیر مشاهده‌شده «داشتن چشم‌انداز و راهبرد مشخص برای آینده پژوهش» وضعیت مناسبی دارند؛ به طوری که موافقان نسبت به مخالفان از برتری ۲/۳٪ برخوردار هستند؛ از جمله دلایل این امر می‌توان مواردی همچون وجود اعتماد متقابل بین

کمتر در میان آثار غربی یا عربی می‌توان رویکرد شیعی به مسائل اسلامی را شاهد بود. در این آثار عمدتاً از زاویه خاورشناسان یا اهل سنت به مسائل نگاه کرده‌اند که متفاوت با رویکردهای دینی شیعه است. تجربه نشان داده است که رویکرد غالب اسلامی در متون خارجی معمولاً با رویکرد اجتهادی اسلامی شیعی سازگاری ندارد.

مواردی همچون تدوین آیین‌نامه و دستورالعمل‌هایی برای «اعتباربخشی واحدهای پژوهشی»، «تأسیس یا گسترش واحدهای پژوهشی حوزوی» و سرانجام «دستورالعمل احراز استعداد برتر و دستورالعمل احراز نخبگی» توسط شورای عالی حوزه علمیه و شورای مرکز امور نخبگان و استعداد‌های برتر برشمرد؛ اما متغیر مشاهده‌شده «برنامه‌های مختلف برای اصلاح، ارزیابی و مستندسازی ذخایر پژوهشی» با ۲۲٪ نارضایتی پژوهشگران

در مقابل ۳۸/۶٪ رضایت پژوهشگران، در بین متغیرهای مشاهده‌شده زیر عامل اطلاعات هوش پایین‌ترین نمره را به دست آورده است. (ب) وضعیت محیط پژوهشی از نظر زیرساخت، کنش‌گر، اطلاعات در مشارکت

۱. زیرساخت مشارکت به ارزیابی امکانات تعاملات علمی در محیط پژوهش می‌پردازد. نسبت سطح رضایت و نارضایتی از زیرساخت مشارکت به ترتیب ۳۲ و ۳۲/۶٪ است؛ بنابراین مخالفان نسبت به موافقان از برتری ۱/۰۲٪ برخوردار هستند، بر اساس این نمره می‌توان گفت سطح ارزیابی زیرساخت مشارکت در محیط پژوهش، از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی مراکز پژوهشی

مسئولان و متصدیان مراکز پژوهشی حوزوی تا حدودی توانسته باشند رضایت پژوهشگران را جلب کنند؛ از جمله دلایل این امر می‌توان مواردی همچون تدوین آیین‌نامه و دستورالعمل‌هایی برای «اعتباربخشی واحدهای پژوهشی»، «تأسیس یا گسترش واحدهای پژوهشی حوزوی» و سرانجام «دستورالعمل احراز استعداد برتر و دستورالعمل احراز نخبگی» توسط شورای عالی حوزه علمیه و شورای مرکز امور نخبگان و استعداد‌های برتر برشمرد.

حوزوی، در حد کمتر از اندازه متوسط است. متغیرهای مشاهده‌شده «امکان تعامل علمی با دیگر همکاران گروه و مدیران گروه‌ها»، «مهیاکردن امکانات برای شرکت در جوامع وسیع‌تر و گسترده‌تر پژوهشی» و «اجرای برنامه‌های آموزشی برای ارتباط مؤثرتر با پژوهشگران دیگر به منظور تسهیم دانش و مبادله داده» در کسب نظرات موافق و مخالف پژوهشگران با اندکی برتری نسبت به مخالفان

تقریباً برابرند. با توجه به این میانگین به نظر می‌رسد مسئولان و متصدیان مراکز پژوهشی حوزوی کمتر از حد متوسط توانسته باشند زیرساخت‌های امکانات تعاملات علمی را فراهم کنند؛ چه بسا این امر می‌تواند به دلایلی همچون کمبود فضای فیزیکی جلسات، عدم آشنایی پژوهشگران از آثار هم‌دیگر، عدم اطلاع‌رسانی پژوهشگران از اجلاس‌ها، گردهمایی‌ها و کارگاه‌های آموزشی و سرانجام کمبود شبکه‌های ارتباطی پژوهشگران حوزوی یا عدم اطلاع‌رسانی از وجود شبکه‌های ارتباطی باشد.

۲. کنش‌گران مشارکت به ارزیابی متغیرهای مشاهده‌شده «جلسات و

نشست‌های منظم برای گفت‌وگو در رابطه با مسائل پژوهشی برای رسیدن به خرد جمعی و تصمیم‌گیری درست»، «سازوکارهایی برای ارائه مقاله در همایش‌ها و کنفرانس‌ها و اجرای برنامه‌های مختلفی مانند دوره‌های آموزشی» و سرانجام «برگزاری سخنرانی و برای مهارت‌های ارتباطی» در محیط پژوهش می‌پردازد. نسبت سطح رضایت و نارضایتی از زیرساخت مشارکت به ترتیب ۳۲ و ۳۴/۲٪ است؛ بنابراین موافقان نسبت به مخالفان از برتری ۱/۰۳ برخوردار هستند، بر اساس این نمره می‌توان گفت تقریباً دیدگاه مخالفان و موافقان نسبت به سطح ارزیابی کنش‌گران مشارکت در محیط پژوهش از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی در مراکز پژوهشی حوزوی در حد برابر است. به نظر می‌رسد مسئولان و متصدیان مراکز پژوهشی حوزوی چندان نتوانسته باشند رضایت پژوهشگران را در مورد متغیرهای مشاهده‌شده کنش‌گران هوش به دست آورند.

با این وجود، بر اساس گزارش‌های داخلی معاونت پژوهشی حوزه در سال ۱۳۹۵ طی پنج سال گذشته ۱۸۰۳ نشست نقد کتاب و کرسی نظریه‌پردازی برگزار شده است؛ از سوی دیگر، با نگاهی به نیم قرن اخیر، پیشرفت‌های محسوسی در همکاری‌های گروهی در مراکز پژوهشی و حوزوی به چشم می‌خورد. از

آثار قدیم که به شیوه همکاری گروهی انجام شده است، می‌توان آثار معدودی همچون *ملحقات احقاق الحق* زیر نظر آیت‌الله مرعشی نجفی در باب امامت و جامع *احادیث الشیعة* زیر نظر آیت‌الله بروجردی را نام برد که گروه نویسندگان پس از رحلت آیت‌الله بروجردی کار تدوین این دانش‌نامه فقهی ۲۶ جلدی را زیر نظر آیت‌الله خوئی ادامه دادند. در حال حاضر تقریباً در هر مرکز پژوهشی یک یا چند دانش‌نامه در حال تدوین است، نیز مجموعه اصطلاح‌نامه‌هایی که توسط مرکز مدارک اسلامی نگاشته شده است. سرانجام می‌توان به همکاری گروهی پژوهشگران در تدوین آثار مربوط به شخصیت‌هایی همچون شهید اول، شهید ثانی، شرف‌الدین، بلاغی، کاشف الغطاء و دیگر بزرگان حوزه اشاره کرد. هر کدام از این مجموعه‌ها در چند مجلد منتشر شده است. افزون بر این، پس از سقوط نظام صدام در عراق، حوزه علمیه نجف و کربلا با استفاده از تجربه پیشین قم، چنین مجموعه‌هایی پدید آورده‌اند؛ برای مثال اخیراً کتاب‌خانه عتبه عباسیه در کربلا موسوعه ۲۵ جلدی آثار میرزا محمدعلی اردوبادی را پس از سال‌ها پژوهش سامان داده است.

۳. اطلاعات مشارکت به متغیرهای مشاهده‌شده «اطلاعات مرتبط با اهمیت اجتماعی تحقیقات»، «اطلاعات مباحثات و راهنمایی لازم مرتبط با پژوهش‌های پیمایشی» و سرانجام «فهرست‌ها و منابع متنوع طبقه‌بندی دانش و تجربیات پژوهشی

پژوهشگران» در محیط پژوهش می‌پردازد. نسبت سطح رضایت و نارضایتی از اطلاعات مشارکت به ترتیب $27/1\%$ و $34/3\%$ است؛ بنابراین مخالفان نسبت به موافقان از برتری $1/26\%$ برخوردار هستند، بر اساس این نمره می‌توان گفت: سطح ارزیابی اطلاعات مشارکت در محیط پژوهش، از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی مراکز پژوهشی حوزوی، در حد پایین‌تر از اندازه متوسط است. با توجه به این برتری مخالفان به نظر می‌رسد مسئولان و دست‌اندرکاران مراکز پژوهشی حوزوی کمتر از حد متوسط توانسته باشند رضایت پژوهشگران را در مورد مؤلفه‌های اطلاعات مشارکت به دست آورند؛ از جمله دلایل این امر می‌تواند مواردی همچون برگزار نشدن سمینارهایی برای مباحث اهمیت اجتماعی تحقیقات، پژوهش‌های پیمایشی، گزارش‌های تحقیقاتی؛ برگزار نکردن جلسات مهارت‌های ارتباطی برای شناسایی انواع راه‌های همکاری فیزیکی و مجازی؛ برگزار نکردن جلسات غیررسمی با عناوین صبحانه کاری، ناهار کاری و غیره برای مباحث مرتبط با موضوعات پژوهشی و کمتر انس داشتن پژوهشگران با تحقیقات با رویکرد پیمایشی باشد؛ بنابراین به نظر می‌رسد بعد از انقلاب اسلامی رویکرد فضای پژوهشی حوزه که بیشتر مبتنی بر روش تحلیلی سندی بوده است، کاربردی‌تر شده و به سمت پژوهش‌های مبتنی بر روش‌های پیمایشی نزدیک شده است. این امر می‌تواند ناشی از عواملی مانند

فعال‌تر شدن بخش پاسخ به شبهات اعتقادی به وسیله رسانه‌ها از راه سؤالات مستقیم مردم یا به واسطه نهادهای قانونی، آسیب‌شناسی میزان اعتقادات جامعه مانند نماز، روزه و غیره و فرهنگ‌سازی معنویت در بین مردم. ج) وضعیت محیط پژوهشی از نظر زیرساخت، کنش‌گر، اطلاعات در خلاقیت

۱. زیرساخت خلاقیت به ارزیابی متغیرهای مشاهده‌شده «داشتن محیطی آرام، میزان حمایت تجهیزات»، «سرمایه‌های لازم برای انجام پژوهش‌های میدانی» و در نتیجه «رضایت‌بخش بودن از فضای مناسب برای به اجرا در آوردن نظریه‌ها و ایده‌های مناسب» در محیط پژوهش می‌پردازد. نسبت سطح رضایت و نارضایتی از زیرساخت خلاقیت به ترتیب 37% و $29/7\%$ است؛ بنابراین موافقان نسبت به مخالفان از برتری $1/33\%$ برخوردار هستند، بر اساس این نمره می‌توان گفت سطح ارزیابی زیرساخت خلاقیت در محیط پژوهش از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی در مراکز پژوهشی حوزوی در حد کمی بالاتر از اندازه متوسط است. با توجه به این میانگین به نظر می‌رسد مسئولان و دست‌اندرکاران مراکز پژوهشی حوزوی تا حدودی توانسته باشند رضایت پژوهشگران را به دست آورند؛ از جمله دلایل این امر می‌تواند مواردی باشد که در ادامه می‌آید: اتاق‌های جداگانه برای هر پژوهشگر، بر اساس گزارش‌های داخلی معاونت پژوهشی حوزه در سال ۱۳۹۵، مساحت کتابخانه‌های

توانسته باشند تا اندازه‌ای رضایت پژوهشگران را به دست آورند؛ چه بسا این امر می‌تواند به دلایلی همچون تأسیس هیئت حمایت از کرسی‌های نظریه‌پردازی و نقد و مناظره در هفدهم بهمن ۱۳۸۲ از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی، تشکیل ۱۸۰۳ نشست علمی در مراکز پژوهشی حوزوی در مدت پنج سال گذشته، برگزاری دویست کارگاه آموزشی مهارت‌های پژوهشی باشد؛ اما متغیر مشاهده‌شده «رضایت‌بخش بودن از سامانه‌های مدیریت ایده‌ها برای تولید ایده‌های جدید از منابع پژوهشی» با نمره ۵۰٪ در بین متغیرهای مشاهده‌شده کنش‌گران هوش، پایین‌ترین نمره را به دست آورده است که کمتر از اندازه متوسط است. این امر، نشان‌دهنده استفاده اندک، از ابزارهای مدیریت دانش در فعالیت‌های پژوهشی است.

۳. اطلاعات خلاقیت به ارزیابی متغیرهای مشاهده‌شده «تعامل بداهه، سازمان‌دهی روش‌های مبادله ایده» و «رضایت‌بخش بودن از مباحثات و راهنمایی لازم درباره گزارش‌های تحقیقاتی» و در نتیجه «طراحی ایده‌های جدید تحقیقاتی مبتنی بر نتایج» در محیط پژوهش می‌پردازد. نسبت سطح رضایت و ناراضایتی از اطلاعات خلاقیت به ترتیب ۴۱/۸٪ و ۲۴/۳٪ است؛ بنابراین موافقان نسبت به مخالفان از برتری ۱/۷۲٪ برخوردار

مراکز پژوهشی ۷۵۴۶۰ مترمربع می‌باشد؛ هم‌چنین متغیر مشاهده‌شده «رضایت‌بخش بودن از تجهیزات و سرمایه‌های لازم برای انجام پژوهش‌های میدانی» با نمره ۵۵/۶٪، پایین‌تر از حد متوسط است. این امر، شاید به این دلیل باشد که پژوهش‌های حوزوی به تدریج به سمت پژوهش‌های پیمایشی گرایش پیدا کرده‌اند. شاید به این دلیل، مسئولان مراکز پژوهشی کمتر به این مورد توجه داشته‌اند.

۲. کنش‌گران خلاقیت به ارزیابی متغیرهای مشاهده‌شده «مهارت‌های حل مسئله»، «مباحثه درباره ایده‌ها و سازمان‌دهی نتایج در طی جلسات رسمی» و در نتیجه «رضایت‌بخش بودن از سامانه‌های مدیریت ایده‌ها برای تولید ایده‌های جدید از منابع پژوهشی» در محیط پژوهش می‌پردازد. نسبت سطح رضایت و ناراضایتی از کنش‌گران خلاقیت به ترتیب ۳۱/۶٪ و ۳۰/۴٪ است؛ بنابراین موافقان نسبت به مخالفان از برتری ۱/۰۳٪ برخوردار هستند، بر اساس این نمره می‌توان گفت نظرات موافق و مخالف پژوهشگران برای سطح ارزیابی کنش‌گران خلاقیت در محیط پژوهش از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی مراکز پژوهشی حوزوی با اندکی برتری برای موافقان تقریباً برابر است. به نظر می‌رسد مسئولان و دست‌اندرکاران مراکز پژوهشی حوزوی

ذخیره‌سازی دانش در پایگاه‌ها و شخصی‌سازی در نرم‌افزارهای علوم اسلامی با رویکرد ایجاد شبکه ارتباطی برای تبادل ایده؛

- راه‌اندازی سمینارهای منظم دوره‌ای داخلی برای مباحثی همچون اهمیت اجتماعی تحقیقات، پژوهش‌های پیمایشی، گزارش‌های تحقیقاتی؛

- راه‌اندازی سمینارهایی با پژوهشگران خارج از مرکز پژوهشی مشابه با موضوعات مرکز برای تبادل ایده، یادگیری و مباحثات؛
- برگزاری جلسات منظم درون‌گروهی و بین‌گروهی برای پژوهشگران علاقه‌مند به موضوعات مشترک؛

- جلسات منظم بازنگری تاریخچه موضوعات مرکز پژوهشی برای مشخص شدن گرایش‌های جاری پژوهش؛

- شناسایی و معرفی منابع معتبر در هر زمینه موضوعی، شناسایی و معرفی مراکز پژوهشی مرتبط، شناسایی و معرفی کنفرانس‌ها و کارگاه‌های آموزشی مرتبط و شناسایی و معرفی شبکه‌های ارتباطی پژوهشگران اسلامی؛

- تدوین، شناسایی و معرفی آئین‌نامه‌های مرتبط با پژوهش از قبیل آئین‌نامه‌هایی در خصوص میزان و چگونگی انجام پژوهش، آئین‌نامه‌های ارزشیابی کمی و کیفی تولیدات علمی پژوهشگران؛

- برگزاری جلسات غیررسمی با عناوین صبحانه کاری، ناهار کاری و غیره برای مباحثه

هستند، بر اساس این نمره می‌توان گفت نظرات موافقان نسبت به مخالفان برای سطح ارزیابی اطلاعات خلاقیت در محیط پژوهش از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی در مراکز پژوهشی حوزوی از برتری قابل توجهی برخوردار است. با توجه به این برتری به نظر می‌رسد مسئولان و دست‌اندرکاران مراکز پژوهشی حوزوی تا حدودی توانسته باشند رضایت پژوهشگران را به دست آورند؛ از جمله دلایل این امر می‌تواند مواردی همچون دوستی و اعتماد بین همکاران، نشست‌های علمی داخل گروهی، برگزاری مباحثات علمی بین پژوهشگران باشد؛ ولی متغیر مشاهده‌شده «مهیا بودن شرایط برای تبادل ایده‌ها و دانش بین افراد و گروه‌ها» نمره ۵۶/۸٪ دارد که پایین‌تر از حد متوسط است؛ بنابراین چهار دلیل برای این موضوع کمتر به برگزاری جلسات درون‌گروهی و برون‌گروهی با اهداف تبادل ایده پرداخته‌اند؛ در نرم‌افزارهای علوم اسلامی کمتر به ایجاد شبکه ارتباطی برای تبادل ایده اندیشیده شده است؛ فرهنگ‌سازی برای تبادل ایده در بین پژوهشگران شکل نگرفته است؛ مسئله مهم این‌که هنوز حقوق مالکیت فکری به خوبی شکل نگرفته است.

● پیشنهادات

- تقویت و گسترش هر چه بیشتر نرم‌افزارهای علوم اسلامی با دو رویکرد فناوری برای جست‌وجوی اسناد و

مرتبط با موضوعات پژوهشی.

● ارزیابی توانمندی‌های پژوهشگران مراکز پژوهشی حوزوی (مشارکت و یکپارچه‌سازی)

الف) نتایج وضعیت محیط پژوهشی از نظر عامل یکپارچه‌سازی: مراکز پژوهشی حوزوی در این عامل و متغیرهای مشاهده‌شده از وضعیت مناسبی برخوردار است؛ به طوری که موافقان نسبت به مخالفان از برتری ۷/۴٪ برخوردار هستند. با توجه به این برتری به نظر می‌رسد مسئولان و متصدیان مراکز پژوهشی حوزوی توانسته باشند اقدامات مناسبی برای افزایش توانمندی‌های پژوهشگران مراکز پژوهشی حوزوی انجام داده باشند، بر اساس گزارش‌های داخلی معاونت پژوهشی حوزه در سال ۱۳۹۵، توسط اداره امور پژوهشی واحدهای آموزشی پنج دوره کارگاه‌های تحت عناوین دوره‌های دانش‌افزایی برای پژوهشگران، استادان حوزه و مسئولان پژوهش مراکز پژوهشی برگزار کرده‌اند. سرفصل‌های دوره‌های آموزشی این دوره‌ها برای طلاب شامل کلیات پژوهش، طراحی پژوهش، اجرای پژوهش، ارائه پژوهش و نگارش علمی در شانزده ساعت است. سرفصل‌های دوره‌های آموزشی استادان؛ علاوه بر مواردی که برای طلاب تدریس می‌شود، آموزش پژوهش‌محور نیز می‌باشد که در ۳۲ ساعت تدریس می‌شود. سرفصل‌های دوره‌های آموزش مسئولان پژوهشی؛ علاوه بر آشنایی مراحل کلی پژوهش، آشنایی با مدیریت فعالیت پژوهشی در واحدهای آموزشی

مدیریت پژوهش، استانداردهای مجلات، کتاب‌خانه‌ها، روش مشاوره و راهنمایی پژوهشی و آموزش پژوهش‌محور را نیز شامل می‌شود که جمعاً ۵۶ ساعت است؛ علاوه بر این توسط معاونت پژوهش حوزه، در هر سال پنجاه کارگاه آموزش مهارت‌های پژوهشی یا مستقیم برگزار یا حمایت می‌شود. تقریباً تمامی سرفصل‌های دوره‌های آموزشی معاونت پژوهشی در راستای توانمندسازی پژوهشگران و اعضای هیئت علمی است؛ اما متغیر مشاهده‌شده «توانایی تجزیه و تحلیل مطالب از داده‌های پژوهشی با رویکرد پیمایشی» با نمره ۶۲/۶٪ پایین‌ترین نمره را به خود اختصاص داده است؛ البته آموزشی هم با این رویکرد در سرفصل‌ها مشاهده نمی‌شود؛ چون بیشتر پژوهش‌های حوزوی سندی تحلیلی است و کمتر رویکرد پیمایشی دارند؛ شاید ضرورتی برای آموزش این رویکرد پیدا نکرده‌اند.

ب) عامل مشارکت به ارزیابی توانمندی‌های پژوهشگران و اعضای هیئت علمی، بر اساس متغیرهای مشاهده‌شده «توانایی ارائه اطلاعات و توضیحات در رابطه با اهمیت یافته‌های پژوهشی» و «ارائه اطلاعات و توضیحات در رابطه اهمیت اجتماعی اهداف پژوهشی» از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی می‌پردازد. در مجموع نسبت سطح رضایت و نارضایتی از مشارکت به ترتیب ۶۵/۲٪ و ۴/۳٪ است؛ بنابراین موافقان نسبت به مخالفان از برتری ۱۵/۱٪ برخوردار

پیشنهاد:

آموزش دانش مهارتی؛ برای مثال روش‌های تحقیق، روش‌های نگارش پژوهش، روش‌های آماری، روش‌های استفاده از تجهیزات الکترونیکی در راستای انجام دادن پژوهش، از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزشی ضمن خدمت توسط معاونت پژوهشی حوزه و سایر دستگاه‌های ذی‌ربط.

● ارزیابی نتایج وضعیت محیط پژوهشی از نظر عامل ویژگی‌های شخصیتی

مراکز پژوهشی حوزوی در این عامل و متغیرهای مشاهده‌شده از وضعیت مناسبی برخوردار هستند. در مجموع نسبت سطح رضایت و نارضایتی از ویژگی‌های شخصیتی به ترتیب ۸۳/۶٪ و ۱/۶٪ است. پژوهشگرانی که نسبت به توانمندی خود برای انجام پژوهش مطمئن نیستند و نیز باور ندارند که تمرین و تلاش به موفقیت منتهی خواهد شد، اغلب مضطرب شده و خصوصاً زمانی که مورد ارزیابی قرار می‌گیرند احساس ناشایستگی می‌کنند، در عوض پژوهشگرانی که به شایستگی خود باور دارند؛ می‌توانند به تحقیق بپردازند و در کار پژوهشی موفق‌تر هستند. ۱۳

● تأثیر ویژگی‌های فردی بر عملکرد پژوهشی

سؤال چهارم پژوهش، به دنبال بررسی تأثیر ویژگی‌های فردی پژوهشگران مراکز پژوهشی حوزوی بر عملکرد پژوهشی بود. نتایج تحلیل واریانس وجود اختلاف معنادار بین باور و نظر پژوهشگران سطح چهار و

یکی از موضوع‌های بسیار مهم در بهبود فرایندهای آموزشی و گسترش خدمات علمی، باورها و نگرش‌های پژوهشی؛ به‌ویژه باورهای پژوهشگر، در زمینه پژوهش است. تأثیر باورهای پژوهش برای اجتناب یا انجام تحقیق می‌تواند عامل مهمی برای انجام یا ندادن پژوهش باشد.

هستند، بر اساس این برتری می‌توان گفت سطح ارزیابی مشارکت در محیط پژوهش از دیدگاه پژوهشگران و اعضای هیئت علمی در مراکز پژوهشی حوزوی در حد بسیار خوبی است. با توجه به این برتری به نظر می‌رسد مسئولان و دست‌اندرکاران مراکز پژوهشی حوزوی توانسته باشند اقدامات مناسبی برای افزایش توانمندی‌های پژوهشگران مراکز پژوهشی حوزوی انجام داده باشند.

یکی از موضوع‌های بسیار مهم در بهبود فرایندهای آموزشی و گسترش خدمات علمی، باورها و نگرش‌های پژوهشی؛ به‌ویژه باورهای پژوهشگر، در زمینه پژوهش است. تأثیر باورهای پژوهش برای اجتناب یا انجام تحقیق می‌تواند عامل مهمی برای انجام یا ندادن پژوهش باشد. ۱۲. نمره ۷۳/۲٪ نمره بسیار خوبی برای این مقیاس است، بر اساس ارزیابی پژوهشگران و اعضای هیئت علمی در مراکز پژوهشی حوزوی به دست آمده است.

- چمران اهواز).
 ۱. به نقل از:
 ghorbanizadeh and mohammadimoghadam, 2012.
 2. Nonaka and Takeuchi, 1995.
 3. Ichijo and Nonaka, 2007.
 4. Geravand, Kareshki, Ahanchian, 2014
 5. Leydesdorff, Etzkowitz, 2010.
 6. Moavenat pazhuhesh hozeh, 2012.
 7. farajpahlou, osareh, karimi, 2108.
 8. farajpahlou, osareh, karimi, 2108.
 9. farajpahlou, osareh, karimi, 2108.
 10. Moavenat pazhuhesh hozeh, 2012.
 11. Moavenat pazhuhesh hozeh, 2012.
 ۱۲. لو، کولازا و باکن، ۲۰۱۰ نقل در گراوند، کارشکی
 و آهنچیان، ۱۳۹۲.
 13. Garavand , Kareshki , Ahanchian , 2014.

پژوهشگران با بیش از ۲۵ سال سابقه کار را نشان داد. به این معنا که پژوهشگران سطح چهار و پژوهشگران با بیش از ۲۵ سال سابقه کار دارای فعالیت پژوهشی بیشتر هستند که امری منطقی است.

پی نوشت:

* نویسندگان: رضا کریمی (نویسنده مسئول)، (استادیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه قم)، عبدالحسین فرج پهلوی، استاد گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، فریده عصاره (استاد گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید